

ХУДОЖНІЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕФІКЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

<http://doi.org/10.31861/pytlit2024.110.155>

УДК 821.161.2-4Бойченко.09

МАРКЕРИ ХУДОЖНЬОГО В ЕСЕЇСТИЦІ ОЛЕКСАНДРА БОЙЧЕНКА

Світлана Вардеванян

orcid.org/0000-0001-7040-5124

s.vardevanyan@chnu.edu.ua

Кандидатка філологічних наук, асистентка

Кафедра української літератури

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Вул. Коцюбинського, 2, 58002, м. Чернівці, Україна

Анотація. Дослуджено есеїстику Олександра Бойченка – здебільшого рефлекс і рефлексію на злобу дня. Рефлекс – бо майже миттєва реакція на проблему, яка подразнює українське суспільство. Рефлексія – бо есеїст у полі свого тексту, як правило, міркує про дійсність, застосовуючи сократівську маєвтику і як спосіб самопізнання, і як прийом творення своїх коротких текстів, і як спосіб комунікувати з читачем. Але коли Бойченкові колонки, які зазвичай публікувалися на «Збручі», в «Країні» та інших медіа, стають книгами, тексти вихоплюються з потоку новин, позбуваються дат і оточення есеїв інших авторів, контекстуалізуються назвою книжки. І саме тоді ці тексти, що зчитувалися як есеїстика прямої дії, починають виопуклювати інші, раніше не завважувані читачами грані – починають дрейфувати у сторону художності. Насамперед ідеться про есеї, у яких Олександр Бойченко працює з власними життєвими досвідами – родина, друзі, мандрівки, додання хвороби. Звісно, можна визначити ці тексти і як мемуари, але побудовані вони за принципами художнього письма. Автор розробляє сюжети (як локальні, в кожному окремому есеї-новелі, так і наскрізні, певним чином вибудовуючи послідовність текстів у черговій книзі), застосовує іронію, сарказм, сатиру, параномазію, очуднення, оголення прийому, анахронізми, жонглює нараторами, цілком попостмодерністськи явно й приховано запрошує у свої тексти цитати,

скрупульозно добирає епітети, створює свіжі метафори, дбає про ритм. Пишучи свої есеї, Бойченко розробляє власну парадигму лінгвістичної поведінки, творить упізнаваний стиль. Олександр Бойченко працює здебільшого в жанрі діатриби, зокрема меніппової сатири, хоча в наразі останній книзі «Гра на вибування» зауважуємо дистанціювання від цього жанру. У текстах Бойченка з'являється монологічність, відчутний також перехід до іншої стилістики, автор наближається до метамодерного дискурсу, постмодерністську гру послаблено, текстові пасажі осцилюють між іронією і щирістю.

Ключові слова: жанр; есеїстика; маркери художнього; меніппова сатира; діатриба; постмодернізм; метамодернізм; Олександр Бойченко.

Перед науковцем чи науковицею, які хотіли б заглибитись у якийсь цікавий їм аспект творчості Олександра Бойченка, постають одразу кілька проблем. Міркування про феномен есеїстики Олександра Бойченка вимагають контексту – як **теоретико-літературного**, так і **літературознавчо-критичного**. Щодо **теоретико-літературного контексту**, то цілісна наукова концепція есею як жанру тільки-но виробляється¹, більшість його (контексту) дослідників пристають до думки М. Епштейна, що есей є метажанровою формою, яка опирається чітким визначенням, бо постійно переростає свої границі, тобто основним жанровим маркером есею є перебування (осцилювання) між філософськими, історичними, критичними, біографічними, автобіографічними просторами (Epstein 1999). Виводять цю метажанрову форму зазвичай з «Проб» (*Les Essais*, 1580) Мішеля де Монтеня, щоправда, повсякчас оглядаючись на її прояви в працях античних авторів (Біона Борисфеніта, Меніппа Гадарського). Але немає загальновизнаного єдиного підходу до розуміння і визначення поняття есею та його функцій – французька, німецька, англійська, американська гуманітаристики дають свої, часто взаємозаперечні, дефініції (детальніше про це в статті Сергія Шебеліста (Шебеліст 2007)). У сучасному українському теоретико-літературному полі послуговуються здебільшого визначенням есею

¹ У останні дні перед публікацією цієї статті видавництво «Дух і Літера» анонсувало видання «Спіймати невловиме. Путівник світом есеїстики», упорядкування Орісі Грудки.

як прозового твору із довільною композицією, якому властива белетризація зафіксованих індивідуальних вражень, асоціацій чи інформації, отриманої з різних галузей знань, несистематичне поєднання філософських, літературно-критичних, науково-популярних, іноді специфічно наукових елементів (Ковалів 2007: с. 347).

У нашій літературі есей має складну історію постання і проблематичну історію тяглості. Коли я кажу про складну історію постання, то маю на увазі, що виникнення жанру есею в колонізованій культурі, особливо якщо колонізатор сповідує тоталітарну ідеологію, не просто ускладнене, а подекуди просто неможливе. Есе взагалі дуже хоробрий жанр, може навіть найхоробріший з усіх, адже автор не ховається за оповідача чи персонажа, а метафори використовує не для вуалювання, а навпаки – для вияскравлення сенсів. Саме тому есеїстика жевріє в тоталітарних суспільствах або й не народжується. А якщо народжується, то незворотно змінює це суспільство. Пам'ятаємо, яку роль зіграла есеїстика Чеслова Мілоша («Поневолений розум», 1953) не лише для поляків у 50-ті роки, а й для українців у 80-ті. У збірці есеїв «Між літературою і політикою» Олі Гнатюк авторка зауважує, що поява в Польщі есеїстики й антикомуністичного профспілкового руху «Солідарність» – дуже комплементарні процеси (Гнатюк 2012).

Перші дослідження есею як жанру в українській культурі (зокрема, в літературі й журналістиці) вже є: навчально-методичний посібник Максима Баклацького «Есе як художньо-публіцистичний жанр» (2007), короткий підрозділ про есе в капітальному підручнику Тетяни Бовсунівської «Теорія літературних жанрів: жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману» (2009), монографія Тетяни Шевченко «Есеїстика українських письменників як феномен літератури кінця XX – початку XXI ст.» (2019), дисертація Катерини Сільман «Есей як жанр на перетині літератури та журналістики» (2019), посібник Марії Обиденної «Жанр есе. Як писати есе на різні теми» (2020), статті О. Багана, С. Квіта, С. Матвієнко, Н. Мирошкіної, П. Михеда, С. Шебеліста та ін. Проте бракує ґрунтовного академічного погляду на українську есеїстику

загалом (від її зародження на наших теренах й аж до специфіки сучасного буття) та на особливості її функцій в різні часові відтинки зокрема; бракує аналізу причин переривання тяглості, опису феномену еміграційної есеїстики та її впливу на есеїстику «материкову» тощо. Тобто для аналізу якихось окремих явищ, як-от есеїстика конкретного сучасного автора, україністиці не вистачає методики, яка була б конвенційною в нашій науці, й контексту – системних досліджень есеїстики українських авторів (в уже згадуваній ґрунтовній монографії Тетяни Шевченко «Есеїстика українських письменників як феномен літератури кінця ХХ – початку ХХІ ст.» (Шевченко 2019) проаналізовано есеїстичну творчість письменників), а тим часом у нас уже чимало есеїстів, які художніх текстів не пишуть, зокрема, поки що й О. Бойченко. Така теоретико-літературна проблема чи, точніше, лакуна й зумовила не дедуктивний, а індуктивний напрямок мого дослідження. Сподіваюся, що ця конкретна розвідка в майбутньому стане тим частковим, яке додасться до загального.

Інша постала проблема – **літературознавчо-критична**: є чимало рецензій та відгуків на окремі книги Олександра Бойченка (Юлії Ємець-Доброносової, Андрія Бондаря, Ганни Улюри, Богдани Матіяш, Ростислава Семківа, Олени Червоник, Сергія Воронцова, авторки цієї статті та ін.), але я не знайшла жодної наукової літературознавчої статті, яка б осмислювала Бойченкову есеїстику. Тобто наразі спостерігаємо цікавий феномен – Бойченко написав 7 книг есеїстики («Щось на кшталт шатокуа» (2003), «Шатокуа плюс» (2004), «Аби книжка» (2011), «Мої серед чужих» (2012), «Більше/Менше» (2015) «50 відсотків рації» (2016), «Гра на вибування», (2022)), він є лауреатом премії імені Юрія Шевельова (за книгу «Більше/Менше» (2015)), яку з 2013 року присуджують раз на рік українському авторові за художню та наукову есеїстику, вплив ідей Бойченка на сучасний літературний і соціально-культурний процеси заперечувати важко, прізвище есеїста згадують у переліках українських есеїстів (наприклад: Сільман 2019: с. 12; Балаклицький 2007: с. 26), а наукових розвідок нема.

Есеїстика Олександра Бойченка – це здебільшого рефлекс і рефлексія на злобу дня. Рефлекс – бо майже миттєва реакція на проблему, яка зараз, ось у цей момент подразнює українське

суспільство. Рефлексія – бо есеїст у полі свого тексту здебільшого осмислює дійсність, застосовуючи сократівську маєвтику (нагадаємо принагідно, що тема Бойченкової кандидатської дисертації «Суд над Сократом у європейській літературі: функціонування традиційної структури» (1995)) і як спосіб самопізнання, і як прийом творення своїх коротких текстів, і як спосіб комунікувати з читачем.

Знову ж таки – здебільшого Бойченко працює не стільки з есеєм монтенівського кшталту, скільки з його античною прелюдією – жанром діатриби, суть якої сам же й сформулював, будучи свого часу одним із авторів «Лексикону загального та порівняльного літературознавства» (2001):

Діатриба – (грец. *diatribe* – розмова, філос. бесіда, повчання) – <...> невелика морально-філософська проповідь, що характеризується простотою й дотепністю, образним та жвавим викладом кінічних ідей і розрахована на рівень сприйняття широких мас. <...> пов'язана з усною діалогічною традицією, <...> розгортається як диспут з уявним суперником, що по суті служить тільки приводом для висловлення кінічних поглядів на проблеми життя і смерті, багатства й бідності, релігії та доброчинності <...>, активно використовує жартівливі неологізми, фольклор, мотиви, лайливі вирази і часто пародіює твори «серйозної» літератури (Бойченко 2001: с. 151–152).

Власне, Бойченкові колонки, які він публікує в різних медіа, є есеїстикою прямої дії – нещадно саркастичний критичний цикл «Предмет і його команда», есей «Табачник – моє всьо» (з «Аби книжки»), які з'являлися в медіа тоді, коли В. Янукович був при владі; вкрай дошкульні ще й тому, що їх пише професійний русист, есеї, які деконструють російську імперську культуру ще до того, як це стало мейнстримом в українському інтелектуальному полі («Ной Московського Патріархату», «Умом Россию не понять?» (з «Аби Книжки»), «Життя без Пушкіна» (з «Більше/Менше»), «За плодами їхніми» (з «50 відсотків рації»), «Можуть повторити?», «Зона русского міра» (з «Гри на вибування»)).

Зі своїми також не панькається – есеї про нашу освіту й науку, кризу професіоналізму («Віват академія», «Кандидат наук» (з «Аби Книжки»)), українських інтелектуалів («Зайві люди» (з «Аби Книжки»)), соборність («Символічна цифра»), держпремії («Дискурс

молота і ковадла»), казуси підміни професіоналізму патріотизмом, хірургічний розтин українського довоєнного тіла «Неандертальців час», «Спіймати архетип», «Хроніка неочікуваної перемоги» (з «Гри на вибування») тощо. Себе автор теж не шкодує, йдеться, зокрема, про вкрай іронічні й самоіронічні діатриби «Кандидат наук» і «Хабар» («Аби книжка»).

Як автор Бойченко керується власним визначенням порядного письменника – «порядні письменники – на відміну від вірнопідданих літхолуїв знають: краще завдати смертельної образи своїй батьківщині, ніж заколисувати її псевдопатріотичною брехнею» (йшлося про Ібсена, есей «Щось на кшталт Шатокуа») (Бойченко 2003: с. 33).

Якими б не були претензії рецензентів до текстів О. Бойченка (а його тексти дратували й дратують багатьох), ніхто з них (рецензентів) не заперечує, що Бойченко дуже добрий стиліст (зокрема, Б. Матіяш (Матіяш 2005), І. Котик (Котик 2005)). Є письменники, які для Олександра Бойченка, і він це сам декларує у своїх есеях, важливі естетично – Юрій Андрухович, Стефан Вехецький (Вех), Марек Гласко, Джеймс Джойс, Василь Кожелянко, Тарас Прохасько, Василь Стефаник та ін. Цих дуже різних авторів об'єднує уважність до форми, прагнення виробити, як сказав би Жак Дерріда, власну парадигму лінгвістичної поведінки, цікавість до розмивання контурів, переломів, отворів, вирізів, країв, тріщин, обривів. Пишучи свої есеї, Олександр Бойченко якраз і розробляє власну парадигму лінгвістичної поведінки, творить упізнаваний стиль. Так, у своїх коротких текстах

автор щільно спресовує образи, сюжети, сенси, але, попри це, відчуття задухи в читача немає. У Бойченкових текстах завжди багато повітря: межі між філософськими, літературознавчими, художніми, автобіографічними й історичними пасажами майже стерто, що дає змогу наївному читачеві насолоджуватися веселими анекдотами й карколомними аналогіями, а професійному – стрункими силогізмами (Вардеванян 2022)².

² Детальніше про це у моїй рецензії на книгу О. Бойченка «Гра на вибування» (Вардеванян 2022).

Повернімось до Епштейнної ідеї того, що есеї осцилює між філософськими, історичними, критичними, біографічними, автобіографічними просторами. Така метажанровість означає, що есеї не користуються художністю (як, наприклад, новела чи оповідання), документальністю (як мемуари), науковістю (як дослідження), а існує в них, як у проявах своєї суті. От саме ця сторона творчості автора мене й цікавить – існування Бойченкових текстів у художньому як у проявах своєї суті.

Парадоксально, але перша книжка есеїв Бойченка «Щось на кшталт шатокуа», будучи, так би мовити, «найлітературнішою» – власне, це збірник літературної критики – найменш «художня», авторові йшлося про чіткість і переконливість, тож три Кантових запитання про «що?» – «Що я можу знати?», «Що я повинен робити?», «На що я смію сподіватися?» – превалюють над запитанням «як?», у тому сенсі, що в пошуку істини автор більше покладається на знання й етику, ніж на естетику. Здається, чи не єдиним художнім засобом, який автор застосовує на повну силу, є найрізноманітніші види комічного – гумор, (само)іронія, сарказм, гротеск, сатира, чорний гумор.

У «Аби книжці» (2011, 2012) чи не вперше з'являються спроби художніх нарисів. В описових текстах спостерігаємо наративні структури – вводиться часовий вимір, раніший стан порівнюється з пізнішим, з'являється фабульність. Здебільшого це історії, які траплялися з самим автором, його родичами, друзями. Але мета не лише розважити, а й привернути увагу до якогось соціального феномену (пияцтва, корупції, кризи професіоналізму тощо). Стилистично – це пуанти: весела історія, у якій сміх поступово стихає, а потім несподівано звучить якась нота, яка перевертає розуміння тексту (Воїстину Воскрес, «Хабар»). В «Аби книжці» з'являється також інша оповідна інстанція – цикл есеїв «Віта Бревіс» написаний від імені жінки. Таке інсценування чужої свідомості та ще й протилежної статі – це вже маркер фікціонального тексту. Тим більше, що автор використовує прийом очуднення реальності – до прикладу, Віта Бревіс ділиться своїми думками про українських чоловіків.

У есеї «Ось і закінчилося життя в цьому домі» з наразі останньої збірки «Гра на вибування» автор застосовує жонглювання

нараторами. Ось оповідач говорить, що «коли вам 88, ваша смерть не повинна викликати у численній родині надміру сліз...», а ось непомітно оповідну ініціативу перехоплюють ті, про кого щойно оповідалося – родичі: «Ага, і не купати самим, попросити сусідок. І задзвонити до тих, у Крим, хоч вони і не приїдуть, ще лиш їх тут...», щоб у наступному абзаці вже дати голос самій померлій: «Доки у внука жива баба, він ще молодий» (Бойченко 2022: с. 7–10).

Стилістичним маркером Бойченкової есеїстики є також те, що, апелюючи до читача, автор вимагає, щоб він (читач) працював разом із ним (автором). Сократівська маєвтика, яку застосовує Бойченко, спонукає читача до міркувань, виштовхує його зі зручної позиції простого споживача тексту. Звісно, читача автор розважає (ось тут і виникає потреба в художньому) – розробляє сюжети (як локальні, в кожному окремому есеї-новелі, так і наскрізні, певним чином вибудовуючи послідовність текстів у черговій книзі), застосовує іронію, сарказм, сатиру, параномазію, очуднення, оголення прийому, анахронізми, жонглює нараторами, цілком попостмодерністськи явно й приховано запрошує у свої тексти цитати, скрупульозно добирає епітети, створює свіжі метафори, дбає про ритм. Але основне – народити думку – читач мусить зробити сам. І ця авторська стратегія працює. Книги есеїв Бойченка перевидаються.

Втім, у книзі Бойченка «Гра на вибування» постмодерністська гра і пов'язана з нею іронія поступово зникають. Сорок текстів із цієї збірки – це спроба автора відрефлексувати феномен смерті. Час диктує і форми, і стилеві. Війна, яка розгортається просто на наших очах, унеможливорює тотальну постмодерністську іронію. Автор не боїться бути щирим, не боїться показати свою вразливість, він, схоже, ламає тяжко випрацьований стиль, віддаляється від діатриби, віддає перевагу монологу, дбає вже не стільки про читацьке задоволення, скільки про точність у вербалізації сенсів; естетично ці тексти наближаються до метамодерного дискурсу, вони сфокусовані на досвіді (особисті втрати, хвороба), скиданні масок, демонструють тяжіння до парресійної стилістики, осцилюють між іронією і щирістю, прямують від меланхолії до надії на неможливу можливість.

Є ще один феномен, пов'язаний із Бойченковою есеїстикою,

особливо в цій книзі. «Гра на вибування» є вдалою ілюстрацією того, як контекстуальні сигнали впливають на трансгресію есеїстики в напрямку фікціональності. Бо одна річ – Бойченкові колонки як тексти-реакції на поточні події, і зовсім інша, коли ці тексти позбавлено дат, вихоплено з потоку новин і чужих колонок. Зібрані під однією обкладинкою й контекстуалізовані єдиною назвою книжки, вони раптом починають виопуклювати інші свої грані, яких читач раніше не зауважував. Скажімо, стає зрозумілим, що ці тексти лише прикидаються есеями, насправді ж часто це чудові новели. Наприклад, вчитаймося в епізод із тексту «Ось і закінчилося життя в цьому домі»:

А потім прокинувся біль, бо виявилося, що той попередній, від якого постійно відволікало все, що в таких випадках відволікає, – то ще був не біль. І щойно після, коли настала тиша, рівномірно проштрикувана стрілкою безглузлого у спорожнілій хаті годинника, біль збився в кострубату грудку і заткав аорту, намагаючись розірвати її на шматки. Але живе тіло має свої переваги: здогадалося, що треба спертися руками на стіл і дуже повільно дихати, нічого не говорити і не дивитися на речі, які так раптово перетворилися на склад неужиткових примар, на галерею нестерпних спогадів про ту, котра вміла їм усім дати раду (Бойченко 2022: с. 9).

Це добра ілюстрація того, як концентрація творчих зусиль есеїста сприяє жанровому звуженню, спричинює вихід Бойченка з есею в площину новели. Утім, з таким самим успіхом, за наявності авторської інтенції, тексти Бойченка могли б дрейфувати в бік науки чи документалістики.

Балаклицький, М. (2007) *Есе як художньо-публіцистичний жанр*. Методичні матеріали для студентів зі спеціальності «Журналістика». Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007, 74 с.

Бойченко, О. (2001). *Діатриба*. В: Волков, А. та ін. (ред.). *Лексикон загального і порівняльного літературознавства*. Чернівці : Золоті литаври, с. 152.

Бойченко, О. (2003). *Щось на кшталт Шатокуа*. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 136 с.

Бойченко, О. (2004). *Шатокуа плюс*. Львів : Піраміда, 192 с.

Бойченко, О. (2011). *Аби книжка*. Чернівці : Книги – XXI, 276 с.

Бойченко, О. (2015). *Більше/Менше*. Чернівці : Книги – XXI, 200 с.

- Бойченко, О. (2016). *50 відсотків рації*. Чернівці : Книги – XXI, 160 с.
- Бойченко, О. (2017). *Мої серед чужих. Читацький путівник для дітей старшого шкільного та молодшого студентського віку*. Чернівці : Книги – XXI, 320 с.
- Бойченко, О. (2018). *Країна за Збручем*. Чернівці : Книги – XXI, 208 с.
- Бойченко, О. (2022). *Гра на вибування*. Чернівці : Книги – XXI, 184 с.
- Вардеванян, С. (2022). Пісні про смерть і любов. «Гра на вибування» О. Бойченка. *Критика*, № 9–10, с. 36–38. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/pisni-pro-smert-i-liubov> (дата звернення: 6.10.2024).
- Гнатюк, О. (2012). *Між літературою і політикою. Есеї та інтермедії*. Київ : Дух і Літера, 368 с.
- Ковалів, Ю. (авт.-уклад.) (2007). *Літературознавча енциклопедія*. У 2 т. Київ : ВЦ «Академія», т. 1, 608 с.
- Котик, І. (2005). Шатокуа плюс бойова машина піхоти. *Критика*, № 5 (91), с. 25–27. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/shatokua-plyus-boyova-mashyna-pikhoty> (дата звернення: 6.10.2024).
- Матіяш, Б. (2005). Щось на кшталт есеїстики... *Критика*, № 5 (91), с. 27–31. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/shchos-na-kshtalt-eseyistyky> (дата звернення: 11.10.2024).
- Сільман, К. (2019). *Есей як жанр на перетині літератури та журналістики*. Дисертація кандидата наук. Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 228 с.
- Шебеліст, С. (2007). *Теоретичні аспекти жанру есею*. Слово і Час, № 11, с. 48–56.
- Шевченко, Т. (2019). *Есеїстика українських письменників як феномен літератури кінця XX – початку XXI ст.* Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 584 с.
- Epstein, M. (1999). An Essay On the Essay. In: Berry, E. and Epstein, M. *Transcultural Experiments*. New York : Palgrave Macmillan, pp. 189–194. https://doi.org/10.1057/9780312299712_16

ARTISTIC MARKERS IN THE ESSAYS OF OLEKSANDR BOICHENKO

Svitlana Vardevanian

orcid.org/0000-0001-7040-5124

s.vardevanyan@chnu.edu.ua

Department of Ukrainian Literature

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2 Kotsiubynsky str., 58002, Chernivtsi, Ukraine

Abstract. The essays of Oleksandr Boichenko are primarily a reflex and reflection on the issues of the day. Reflex – as they are almost instant reactions to problems that provoke Ukrainian society. Reflection – as the essayist, within the field of his text, often contemplates reality, employing Socratic maieutics as a means of self-discovery, a technique for creating concise writings, and a way to communicate with readers. However, when Boichenko's columns, usually published in "Zbruch", "Krayina", and other media, are turned into books, the texts are detached from the news stream, stripped of dates and the presence of essays by other authors, and recontextualized by the book's title. At this point, these texts, initially perceived as direct-action essays, begin to reveal previously unnoticed facets and drift toward artistry. This is particularly true of essays in which Oleksandr Boichenko draws on his personal life experiences – family, friends, travels, and overcoming illness. While these texts could be classified as memoirs, they are constructed based on the principles of artistic writing. The author develops plots (both local, within individual essay-novellas, and overarching, shaping the sequence of texts in each book), employs irony, sarcasm, satire, paronomasia, defamiliarization, overt stylistic devices, anachronisms, narrator juggling, and – in a thoroughly postmodern manner – explicitly and implicitly incorporates quotations into his texts. He meticulously selects epithets, creates fresh metaphors, and maintains rhythm. In crafting his essays, Boichenko builds his own linguistic paradigm, creating a distinctive style. Oleksandr Boichenko primarily works within the genre of diatribe, particularly Menippean satire, although his latest book, "Hra na vybuvannia", demonstrates a departure from this genre. Boichenko's texts exhibit a tendency toward monologism, and a noticeable shift to a different stylistic approach emerges. The author moves closer to metamodern discourse, with postmodernist playfulness diminishing, and textual passages oscillating between irony and sincerity.

Keywords: essay; artistic markers; Menippean satire; diatribe; postmodernism; metamodernism; Oleksandr Boichenko.

References

- Balaklytskyi, M. (2007) *Ese yak khudozhn'o-publitsystychnyi zhanr* [Essay as a Literary-Publicistic Genre]. Kharkiv : KhNU imeni V. N. Karazina, 2007. 74 p. (in Ukrainian).
- Boichenko, O. (2001). Diatryba [Diatribe]. In: Volkov, A. et al. (ed.). *Leksykon zahal'noho i porivnial'noho literaturoznavstva*. Chernivtsi : Zoloti lytavry, p. 152. (in Ukrainian).
- Boichenko, O. (2003). *Shchos' na kshtalt Shatokua* [Something like Chateauqua]. Ivano-Frankivsk : Lileia NV, 136 p. (in Ukrainian).

- Boichenko, O. (2004). *Shatokua plus* [Chateauqua Plus]. Lviv : Piramida, 192 p. (in Ukrainian).
- Boichenko, O. (2011). *Aby knyzhka* [Just a Book]. Chernivtsi : Knyhy – XXI, 276 p. (in Ukrainian).
- Boichenko, O. (2015). *Bil'she/Menshe* [More/Less]. Chernivtsi : Knyhy – XXI, 200 p. (in Ukrainian).
- Boichenko, O. (2016). *50 vidsothkiv ratsii* [50 Percent Right]. Chernivtsi : Knyhy – XXI, 160 p. (in Ukrainian).
- Boichenko, O. (2017). *Moi sered chuzhykh* [My Own Among Strangers]. Chernivtsi: Knyhy – XXI, 320 p. (in Ukrainian).
- Boichenko, O. (2018). *Kraïna za Zbruchem* [The Country Beyond the Zbruch]. Chernivtsi : Knyhy – XXI, 208 p. (in Ukrainian).
- Boichenko, O. (2022). *Hra na vybuvannia* [The Elimination Game], Chernivtsi : Knyhy – XXI, 184 p. (in Ukrainian).
- Vardevanian, S. (2022). Pisni pro smert' i liubov. "Hra na vybuvannia" O. Boichenka [Songs about death and love. "Elimination Game" by O. Boichenko]. *Krytyka*, no. 9–10, pp. 36–38. (in Ukrainian). URL: <https://krytyka.com/ua/articles/pisni-pro-smert-i-liubov> (accessed: 6.10.2024).
- Hnatiuk, O. *Mizh literaturoiu i politykoiu. Esei ta intermedii* [Between literature and politics. Essays and interludes]. Kyiv : Dukh i Litera, 2012, 368 p. (in Ukrainian).
- Kovaliv, Y. (comp.) (2007). *Literaturoznavcha entsyklopediia* [Literary Encyclopedia]. In 2 vols. Kyiv : VTs "Akademiia", vol. 1, 608 p. (in Ukrainian).
- Kotyk, I. (2005). Shatokua plus boiova mashyna pikhoty [Chateauqua plus an infantry fighting vehicle]. *Krytyka*, no. 5 (91), pp. 25–27. (in Ukrainian). URL: <https://krytyka.com/ua/articles/shatokua-plyus-boyova-mashyna-pikhoty> (accessed: 6.10.2024).
- Matiiash, B. (2005). Shchos' na kshtalt eseistyky... [Something like an essay...] *Krytyka*, no. 5 (91), pp. 27–31. (in Ukrainian). URL: <https://krytyka.com/ua/articles/shchos-na-kshtalt-eseyistyky> (accessed: 11.10.2024).
- Silman, K. (2019). *Esei yak zhanr na peretyni literatury ta zhurnalistyky* [Essay as a genre at the intersection of literature and journalism]. Candidate's thesis. Petro Mohyla Black Sea State University, 228 p. (in Ukrainian).
- Shebelist, S. (2007). Teoretychni aspekty zhanru eseiu [Theoretical aspects of the essay genre]. *Slovo i Chas*, no. 11, pp. 48–56. (in Ukrainian).
- Shevchenko, T. (2019). *Eseistyka ukraïns'kykh pys'mennykiv iak fenomen literatury kintsia XX – pochatku XXI st.* [Essay writing by Ukrainian writers

as a literary phenomenon of the late 20th and early 21st centuries]. Kyiv : Vydavnychi dim Dmytra Buraho, 584 p. (in Ukrainian).

Epstein, M. (1999). An Essay On the Essay. In: Berry, E. and Epstein, M. *Transcultural Experiments*. New York : Palgrave Macmillan, pp. 189–194. https://doi.org/10.1057/9780312299712_16

Suggested citation

Vardevanian, S. (2024). Markery khudozhn'oho v eseïstytsi Oleksandra Boichenka [Artistic Markers in the Essays of Oleksandr Boichenko]. *Pitannâ literaturoznavstva*, no. 110, pp. 155–167. (in Ukrainian). <http://doi.org/10.31861/pytlit2024.110.155>

Стаття надійшла до редакції 25.11.2024 р.

Стаття прийнята до друку 30.12.2024 р.